

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı : 2012/149

Karar Sayısı : 2013/63

Karar Günü : 22.5.2013

R.G. Tarih-Sayı : 28.12.2013-28865

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Kara Kuvvetleri Komutanlığı Askeri Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 25.10.1963 günlü, 353 sayılı Askeri Mahkemeler Kurulu ve Yargılama Usulü Kanunu'nun, 29.6.2006 günlü, 5530 sayılı Kanun'un 61. maddesiyle değiştirilen ek 1. maddesinin birinci fıkrasının *'Bu Kanunda aksine hüküm bulunmayan hâllerde Ceza Muhakemesi Kanununun adli kontrole ilişkin 109 ilâ ' maddeleri hükümleri hariç olmak üzere diğer hükümleri askerî yargıda da uygulanır.'* bölümünün Anayasa'nın 2., 5., 10., 19. ve 36. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi istemidir.

I- OLAY

Tutukluluk hâlinin devamı yerine adli kontrol uygulanmasına ilişkin olarak verilen kararın infazı için gönderildiği askerî savcılık tarafından itiraz konusu kural uyarınca 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun adli kontrole ilişkin 109. maddesinin askerî yargıda uygulama alanı bulunmadığından bahisle tazyik kararı istenilmesi üzerine, itiraz konusu kuralın Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varan Mahkeme, iptali için başvurmuştur.

III- YASA METİNLERİ

A- İtiraz Konusu Yasa Kuralı

353 sayılı Kanun'un, 5530 sayılı Kanun'un 61. maddesiyle değiştirilen ve itiraz konusu kuralın da yer aldığı ek 1. maddesi şöyledir:

'Ek Madde 1- (Ek: 21/1/1981 - 2376/8 md.; Değişik: 29/6/2006-5530/61 md.)

Bu Kanunda aksine hüküm bulunmayan hâllerde Ceza Muhakemesi Kanununun adli kontrole ilişkin 109 ilâ 115, değerlendirme raporu yetkisine ilişkin 166 ve istinafa ilişkin 272 ilâ 285 inci maddeleri hükümleri hariç olmak üzere diğer hükümleri askerî yargıda da uygulanır.

Bu Kanunun uygulanmasında, atıf yapılan hükümlerde yer alan, Adalet Bakanı, Millî Savunma Bakanını; Yargıtay, Askerî Yargıtay'ı; mahkeme, askerî mahkemeyi; hâkim ve sulh ceza hâkimi, askerî hâkimi; mahkeme başkanı, duruşma hâkimini; Cumhuriyet Başsavcılığı, askerî savcılığı; Cumhuriyet savcısı, askerî savcısını ifade eder.'

B- Dayanılan Anayasa Kuralları

Başvuru kararında, Anayasa'nın 2., 5., 10., 19. ve 36. maddelerine dayanılmıştır.

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü hükümleri uyarınca Haşim KILIÇ, Serruh KALELİ, Alparslan ALTAN, Fulya KANTARCIOĞLU, Mehmet ERTEN, Osman Alifeyyaz PAKSÜT, Zehra Ayla PERKTAŞ, Recep KÖMÜRCÜ, Burhan ÜSTÜN, Engin YILDIRIM, Nuri NECİPOĞLU, Hicabi DURSUN, Celal Mümtaz AKINCI, Erdal TERCAN, Muammer TOPAL ve Zühtü ARSLAN'ın katılımlarıyla 27.12.2012 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Başvuru kararı ve ekleri, Raportör Fatma BABAYİĞİT tarafından hazırlanan işin esasına ilişkin rapor, itiraz konusu yasa kuralı, dayanılan Anayasa kuralları ve bunların gerekçeleri ile diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- "adli kontrole ilişkin 109 ilâ" İbaresinin İncelenmesi

Başvuru kararında, itiraz konusu kural nedeniyle temel hak ve özgürlüklere ilişkin düzenleme yapan adli kontrol kurumunun mesnetsiz kaygılarla askeri yargıda uygulanamamasının asker kişiler ile sivil kişiler arasında eşitsizlik oluşturduğu, hürriyeti tahdit, özgürlük ve sanık arasında denge kurulmasına yardımcı olan adli kontrol kurumunun askeri yargıda uygulanmaması durumunun gerekçesizliği de nazara alındığında ölçülülük ilkesinden uzak olup hak arama hürriyetine aykırı olduğu belirtilerek kuralın, Anayasa'nın 2., 5., 10., 19. ve 36. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

353 sayılı Kanun'un, 5530 sayılı Kanun'un 61. maddesiyle değiştirilen ve itiraz konusu kuralın da yer aldığı ek 1. maddesinin birinci fıkrasında, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun adli kontrole ilişkin 109 ilâ 115. maddelerinin askeri yargıda uygulanamayacağı hususu düzenlenmektedir. Bu düzenleme nedeniyle askeri yargıda görülmekte olan kamu davasında yargılanmakta olan bir kişi hakkında Ceza Muhakemesi Kanunu'nun adli kontrole ilişkin hükümlerinin uygulanmasına karar verilebilme imkânı bulunmamaktadır. Yine aynı şekilde askeri mahkemede yargılanan kişi, yargılama devam ederken asker kişi sıfatını kaybetse dahi, 353 sayılı Kanun'un 17. maddesi uyarınca davaya askeri yargıda devam edileceğinden dolayı bu kişi hakkında da, itiraz konusu kural uyarınca adli kontrole ilişkin hükümlerin uygulanmasına imkân bulunmamaktadır. Dolayısıyla, askeri yargılamada tutuklama yerine geçebilecek daha hafif tedbir niteliğini haiz adli kontrole ilişkin hükümlerin uygulanması imkânı bulunmadığı için hâkim, şüpheli veya sanığı tutuklamak ya da tamamen serbest bırakmak arasında bir seçim yapmak zorunda kalacaktır.

Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen hukuk devleti, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, eylem ve işlemleri hukuka uygun olan, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa ve kanunlarla kendini bağlı sayan, yargı denetimine açık olan devlettir.

Anayasa'nın 10. maddesinde, herkesin, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu ve

hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı belirtilmiştir. Eşitlik ilkesiyle, birbirinin aynı durumunda olanlara ayrı kuralların uygulanması, ayrıcalıklı kişi ve toplulukların yaratılması engellenmektedir. Aynı durumda olanlar için farklı düzenleme eşitliğe aykırılık oluşturur. Anayasa'nın amaçladığı eşitlik, mutlak ve eylemli eşitlik değil hukuksal eşitliktir. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar ayrı kurallara bağlı tutulursa Anayasa'nın öngördüğü eşitlik ilkesi ihlal edilmiş olmaz. Kişisel nitelikleri ve durumları özdeş olanlar arasında, kanunlara konulan kurallarla değişik uygulamalar yapılamaz.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun '*Adli kontrol*' başlıklı 109. maddesinde, adli kontrol koruma tedbirine ilişkin hükümler yer almakta olup bir suç sebebiyle yürütülen soruşturmada, tutuklama sebeplerinin varlığı hâlinde, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebileceği hüküm altına alınmıştır. 5271 sayılı Kanun ile Türk ceza yargılaması sistemine getirilen adli kontrol kurumu, serbest bırakılma ile tutuklanma arasında etkinliğe sahip olan koruma tedbiri niteliğindeki bir kurumdur. Bu kurum ile kişi özgürlüğünden tamamen yoksun kılınmamakla birlikte, gözlemeyi ve denetlemeyi olanaklı kılan tedbirlere tâbi olmakta, böylece kişinin kaçma riski azaltılırken özgürlüğünden tümü ile yoksun kalmasının zararları da ortadan kaldırılmış olmaktadır.

Hukuk devletinde, tutuklama ve adli kontrol gibi kişi hürriyetini sınırlandıran koruma tedbirlerine ilişkin kurallar ceza muhakemesi hukukunun ana ilkeleri ile Anayasa'nın konuya ilişkin kuralları başta olmak üzere, ülkenin sosyal, kültürel yapısı, etik değerleri göz önüne alınarak saptanacak ceza yargılaması siyasetine göre belirlenir.

İtiraz konusu kural uyarınca askeri yargıda hâkim, şüpheli veya sanığı tutuklamak ya da tamamen serbest bırakmak arasında bir seçim yapmak zorunda bırakılmaktadır. Kuralın gerekçesinde, aksine hüküm bulunmayan hâllerde Ceza Muhakemesi Kanunu'na genel atıf yapıldığı ve askerî yargıda uygulama olanağı bulunmayan hükümlerin ayırık tutulduğu belirtilmiş ancak neden uygulama olanağının bulunmadığı açıklanmamıştır. Kanun koyucu, askeri yargıda adli kontrol kurumunun ayırık tutulmasına ilişkin düzenleme yaparken hukuk devleti ilkesinin bir gereği ve ceza hukukunun temel prensiplerinden olan ölçülülük ilkesiyle bağlıdır. Bu ilke ise '*elverişlilik*', '*gereklilik*' ve '*orantılılık*' olmak üzere üç alt ilkeden oluşmaktadır. '*Elverişlilik*', başvuru önlemin ulaşılmak istenen amaç için elverişli olmasını, '*gereklilik*' başvuru önlemin ulaşılmak istenen amaç bakımından gerekli olmasını, '*orantılılık*' ise başvuru önlem ile ulaşılmak istenen amaç arasında olması gereken ölçüyü ifade etmektedir. Tutuklamanın kişiler üzerindeki ağır etkilerini ortadan kaldırmak amacıyla getirilmiş bir kurum olan adli kontrol kurumunun, askeri yargıda uygulanmasına imkân vermeyen itiraz konusu kuralın, kamu yararı ile bireyin hak ve özgürlükleri arasında adil bir denge oluşturamadığından ölçülülük ilkesine ve dolayısıyla hukuk devleti ilkesine aykırılık oluşturduğu açıktır.

Ceza yargılamasında, kişi temel hak ve özgürlüklerine müdahale eden tedbirlere en son çare olarak ve özgürlüğü en az kısıtlayarak başvurulması, insan hak ve özgürlüklerini vurgulayan adil yargılanma hakkına uyulması gerekmektedir. İtiraz konusu kural uyarınca askeri yargıda, insan haklarına yapılan orantısız müdahalelerin önüne geçmeyi ve en az kişi özgürlüğü sınırlamasını amaçlayan adli kontrol kurumunun uygulanmasına imkân verilmemesi, asker kişiler ile sivil kişiler arasında eşit olmayan uygulamalar yaratmakta ve özgürlüklerinden mahrum olmalarına sebep olmaktadır. İtiraz konusu kural uyarınca askeri yargıda adli kontrol tedbirlerinin uygulanamamasının, anlaşılabilir haklı neden veya kamu yararına dayanmadığı, amaçla ilgili, ölçülü ve adaletli olmadığı gibi askeri yargı ile bağdaşan bir yönünün de bulunmadığı açıktır.

Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kural olan "*adli kontrole ilişkin 109 ilâ*" biçimindeki ibare Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir.

Kuralın, Anayasa'nın 5., 19. ve 36. maddeleriyle ilgisi görülmemiştir.

B- Kalan Bölümün İncelenmesi

Başvuru kararında, 353 sayılı Kanun'un, 5530 sayılı Kanun'un 61. maddesiyle değiştirilen ek 1. maddesinin birinci fıkrasının '*Bu Kanunda aksine hüküm bulunmayan hâllerde Ceza Muhakemesi Kanununun adli kontrole ilişkin 109 ilâ ' maddeleri hükümleri hariç olmak üzere diğer hükümleri askerî yargıda da uygulanır.*' biçimindeki bölümünün Anayasa aykırılığı ileri sürülmüş ise de, fıkranın '*Bu Kanunda aksine hüküm bulunmayan hâllerde Ceza Muhakemesi Kanununun '.. maddeleri hükümleri hariç olmak üzere diğer hükümleri askerî yargıda da uygulanır*' biçimindeki bölümü, fıkra da yer alan ancak dava konusu edilmeyen '*değerlendirme raporu yetkisine ilişkin 166 ve istinafa ilişkin 272 ilâ 285 inci*' biçimindeki bölümünü de içeren ortak ibare niteliğinde olup yukarıda açıklanan gerekçeler gözetildiğinde Anayasa'ya aykırı bir yönü bulunmamaktadır.

VI- İPTALİN DİĞER KURALLARA ETKİSİ

Anayasa'nın 152. ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 40. maddesine göre, Anayasa Mahkemesine yapılacak başvurular, itiraz yoluna başvuran Mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulayacağı yasa kuralları ile sınırlıdır. 6216 sayılı Kanun'un 43. maddesinin (4) numaralı fıkrasında da, kanunun belirli kurallarının iptali, diğer kurallarının veya tümünün uygulanmaması sonucunu doğuruyorsa, bunların da Anayasa Mahkemesince iptaline karar verilebileceği öngörülmektedir.

5271 sayılı Kanun'un 109. maddesinde adli kontrol, 110. maddesinde adli kontrol kararını verecek merciler, 111. maddesinde adli kontrol kararının kaldırılması, 112. maddesinde adli kontrol tedbirlerine uymama, 113. maddesinde güvence, 114. maddesinde güvencenin önceden ödetilmesi ve 115. maddesinde güvencenin geri verilmesi hususları düzenlenmiştir. 353 sayılı Kanun'un, 5530 sayılı Kanun'un 61. maddesiyle değiştirilen ek 1. maddesinde yer alan "*adli kontrole ilişkin 109 ilâ*" ibaresinin iptali nedeniyle uygulanma olanağı kalmadığından dolayı fıkra da yer alan '*115*' ibaresinin de 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 43. maddesinin (4) numaralı fıkrası gereğince iptali gerekir.

VII- SONUÇ

25.10.1963 günlü, 353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu'nun, 29.6.2006 günlü, 5530 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 61. maddesiyle değiştirilen ek 1. maddesinin birinci fıkrasının '*Bu Kanunda aksine hüküm bulunmayan hâllerde Ceza Muhakemesi Kanununun adli kontrole ilişkin 109 ilâ' maddeleri hükümleri hariç olmak üzere diğer hükümleri askerî yargıda da uygulanır*' bölümünün;

A- "*adli kontrole ilişkin 109 ilâ*" ibaresinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

B- "*adli kontrole ilişkin 109 ilâ*" ibaresinin iptali nedeniyle uygulanma olanağı kalmadığından dolayı fıkra da yer alan '*115*' ibaresinin de 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin

Esas Sayısı : 2012/149
Karar Sayısı : 2013/63

Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 43. maddesinin (4) numaralı fıkrası gereğince İPTALİNE,

C- Kalan kısmının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın REDDİNE,

22.5.2013 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkanvekili

Başkanvekili

Üye

Serruh KALELİ

Alparslan ALTAN

Mehmet ERTEN

Üye

Üye

Üye

Serdar ÖZGÜLDÜR

Osman Alifeyyaz PAKSÜT

Zehra Ayla PERKTAŞ

Üye

Üye

Üye

Recep KÖMÜRCÜ

Burhan ÜSTÜN

Engin YILDIRIM

Üye

Üye

Üye

Nuri NECİPOĞLU

Hicabi DURSUN

Celal Mümtaz AKINCI

Esas Sayısı : 2012/149
Karar Sayısı : 2013/63

Üye

Erdal TERCAN

Üye

Muammer TOPAL

Üye

Zühtü ARSLAN

Üye

M. Emin KUZ